

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

رسول الله صلى الله عليه وسلم
محمد بن عبد الله بن عبد المطلب
وآل محمد الطيبين الطاهرين
عليهم السلام أجمعين

© Revak Kitabevi, 2017

Tüm hakları Revak Kitabevi'ne aittir.

Sertifika No: 23108

Revak Kitabevi: 37

Âl-i Beyt Serisi: 5

Defter-i Kuyûdât

[Belhî Ailesine Ait Özel ve Resmî Yazışmalar]

Seyyid Burhâneddin Belhî

Yayına Hazırlayanlar: Aliye Uzunlar & Arzu Meral

ISBN: 978-605-65943-9-7

1. Baskı: Ocak, 2017

Kapak Tasarımı: Togay Kazım Ataç

Sayfa Düzeni: Revak Kitabevi

Baskı & Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd. Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cd. No:11

Mahmutbey-Bağcılar, İstanbul

Tel: 0212 446 88 46 E-mail: stepajans@stepajans.com

Matbaa Sertifika No: 12266

Besmele: "Bismillâhirrahmânirrahîm"

Seri Levhası: "*Rabbünâ Allâh celle celâluhu*

ve Muhammed nebiyyünâ sallallâhu aleyhi ve âlihi ve sellem

ve Aliyyün Mevlânâ aleyhi ve âlihi's-selâm"

<http://www.revakkitabevi.com>

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mahallesi

Tepsi Fırın Sokak. Şifa Apt. 12/3

Üsküdar, İstanbul

Tel: 0216 342 47 97 Fax: 0216 342 95 92

E-mail: info@revakkitabevi.com

DEFTER-İ KUYÛDÂT

[Belhî Ailesine Ait Özel ve Resmî Yazışmalar]

Seyyid Burhâneddin Belhî

Yayına Hazırlayanlar

Aliye Uzunlar & Arzu Meral

Revak Kitabevi

İstanbul, 2017

İÇİNDEKİLER

Takdim / i

DEFTER-İ KUYÛDÂT VE BELHÎ AİLESİ

I. Defter-i Kuyûdât / 1

II. Seyyid Süleyman Belhî ve Ailesi / 3

{1} Seyyid Abdülkâdir Belhî / 23

{2} Seyyid Ahmed Saîd Belhî / 37

{3} Seyyid Bahâüddin el-Hak Belhî / 37

{4} Seyyid Burhâneddin Belhî / 39

{5} Seyyide Aycan Belhî / 56

{6} Seyyide Sâcide Belhî / 56

{7} Seyyid Muhammed Ali / 56

{8} Seyyide Fâtıma Zehrâ / 56

DEFTER-İ KUYÛDÂT

Tahmîd / 59

Naat / 61

I. Farsça Mektuplar ve Belgeler

{1} Seyyid Süleyman Belhî'nin kayıt defterinden alıntılar ve
oğlu Seyyid Burhâneddin Belhî'nin notları / 67

{2} Muhammed Efdal Hân'ın muafiyet mektubu / 73

{3} Muhammed Efdal Hân'ın hudut kumandanlığına mektubu / 74

{4} Muhammed Kubâd-ı Türkistânî'nin

Seyyid Süleyman Belhî'ye mektubu / 75

{5} Zahîrû'd-Devle Seyyid Muhammed'in vâlidesinden

Hüsâmu's-Saltana Sultan Murad Mirza'ya / 77

{6} Seyyid Süleyman Belhî'nin Katagan'daki yakınlarına mektubu / 79

- {7} Muhammed Hasan Deylemekânî'nin
Seyyid Süleyman Belhî'ye mektubu / 80
- {8} Seyyid Süleyman Belhî'nin
Muhammed Hasan Deylemekânî'ye teşekkür mektubu / 81
- {9} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Seyyid Hüseyin Bey'e mektubu / 82
- {10} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Hasan Hân'a mektubu / 86
- {11} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin,
ağabeyi Seyyid Abdülkâdir Belhî'ye mektubu / 92
- {12} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Sultan Murad Hân'a mektubu / 94
- {13} Seyyid Burhâneddin Belhî ile Şemsicihan Hanım'ın nikâh akdi / 97
- {14} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin
Ali Rıza Paşa ile Yusuf Rıza Paşa'ya mektubu / 98
- {15} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Yusuf Rıza Paşa'ya mektubu / 101
- {16} Şeyhü'r-Reîs Ebu'l-Hasan Mirza'nın
Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 106
- {17} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Şeyhü'r-Reîs'e cevap mektubu / 109
- {18} Şeyhü'r-Reîs'in Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 114
- {19} Şeyhü'r-Reîs'in Seyyid Cemâleddin Afgânî'ye mektubu / 118
- {20} Seyyid Bahâüddin Belhî'nin,
kardeşi Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 119
- {21} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Ahmed Muhtar Bey'e mektubu / 122
- {22} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin bir nâzıra mektubu / 125
- {23} Seyyid Muhammed Mûsâ'nın,
babası Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 126
- {24} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin,
oğlu Seyyid Muhammed Mûsâ'ya mektubu / 129
- {25} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin
İbrahim Re'fet Efendi'ye mektubu / 132
- {26} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin
Mustafa Rüstem Efendi'ye mektubu / 136
- {27} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Ahmed Harfûşî'ye mektubu / 139
- {28} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin
Mustafa Rüstem Efendi'ye mektubu / 142

- {29} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin,
oğlu Seyyid Muhammed Mûsâ'ya mektubu / 145
- {30} Şeyhü'r-Reîs'in Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 146
- {31} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Şeyhü'r-Reîs'e mektubu / 148
- {32} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin,
oğlu Seyyid Muhammed Mûsâ'ya mektubu / 151
- {33} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin
Erfa'u'd-Devle Rızâ Dâniş Hân'a mektubu / 153
- {34} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Şeyh Rıza Efendi'ye mektubu / 164
- {35} Seyyid Ahmed İsa'nın,
babası Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 170
- {36} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin,
oğlu Seyyid Ahmed İsa'ya mektubu / 171
- {37} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin,
oğlu Seyyid Ahmed İsa'ya mektubu / 172
- {38} Şeyhü'r-Reîs'in Seyyid Eşref Bey'e mektubu / 173
- {39} Seyyid Bahâüddîn Belhî'nin,
kardeşi Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 174
- {40} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin,
ağabeyi Seyyid Abdülkâdir Belhî'ye mektubu / 175
- {41} Seyyid Abdülkâdir Belhî'nin,
kardeşi Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 176
- {42} Gulâm Kâdir'in Seyyid Abdülkâdir Belhî'ye mektubu / 177

II. Arapça Mektuplar ve Belgeler

- {1} Abdurrahman Sâmi Paşa'nın
Seyyid Süleyman Belhî için yazdığı tavsiyenâme / 181
- {2} Şerîf Dahîlullah Bey'in Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 182
- {3} Ahmed el-Harfûşî'nin Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 183

III. Türkçe Mektuplar ve Belgeler

- {1} Hacı İbrahim Ağa-zâde, Osman Hilmî, Hâfız Osman ve Kadınhanlı el-Hâc Hasan'ın Seyyid Süleyman Belhî'ye mektubu / 189
- {2} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Sultan II. Abdülhamid'e mektubu / 190
- {3} Seyyid Süleyman Belhî'nin maaşı hakkında ilmühaber / 193
- {4} Mahmud Sadreddin Çelebi'nin Seyyid Süleyman Belhî'ye mektubu / 194
- {5} Mahmud Sadreddin Çelebi'nin Seyyid Süleyman Belhî'ye mektubu / 195
- {6} Şeyh Süleymân Buhârî'nin Seyyid Süleyman Belhî'ye davetiyesi / 196
- {7} *Yenâbî'u'l-Mevedde'* nin basımı için ruhsatnâme / 197
- {8} İbrâhîm Fahreddîn Çelebi'nin Seyyid Abdülkâdir Belhî'ye mektubu / 198
- {9} Yusuf Rıza Paşa'nın Mahmud Celâleddin Paşa'ya mektubu / 199
- {10} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Mustafa Câmî' Efendi'ye mektubu / 200
- {11} Seyyid Bahâüddîn Belhî'nin, kardeşi Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 203
- {12} Mahmud Kâmil Bey'in Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 205
- {13} Yusuf Rıza Paşa'nın Seyyid Burhâneddin Belhî için yazdığı tezkere / 207
- {14} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Mahmud Kâmil Bey'e mektubu / 209
- {15} Hasan Sezâî'nin Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 213
- {16} Dağistanlı Ali Efendi'nin Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 215
- {17} Seyyid Muhammed Mûsâ'nın Dağistanlı Ali Efendi'ye mektubu / 217
- {18} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Hasan Fehmi Bey'e mektubu / 219
- {19} Hasan Fehmi Bey'in Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 221
- {20} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Hasan Fehmi Bey'e mektubu / 222
- {21} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin, oğlu Seyyid Muhammed Mûsâ'ya mektubu / 224
- {22} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Dağistanlı Ali Efendi'ye mektubu / 225
- {23} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Reşad Bey'e mektubu / 227
- {24} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Ali Murtazâ Efendi'ye mektubu / 229

- {25} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Abdülvâhid Çelebi'ye mektubu / 231
- {26} Abdülvâhid Çelebi'nin Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 233
- {27} Seyyid Ahmed Feyzî Bey'in
Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 234
- {28} İbrahim Kâmî'nin Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 235
- {29} İbrahim Kâmî'nin Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 236
- {30} Ahmed Harfûşî'nin Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 237
- {31} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin
İbrahim Re'fet Efendi'ye mektubu / 240
- {32} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin
Mustafa Rüstem Efendi'ye mektubu / 242
- {33} Hasan Fehmi Bey'in Seyyid Abdülkâdir Belhî'ye mektubu / 247
- {34} Hâlid Bey'in Seyyid Burhâneddin Belhî'ye gönderdiği davetiye / 248
- {35} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin Abdülvâhid Çelebi'ye mektubu / 249
- {36} İsmail Bey'in Seyyid Burhâneddin Efendi'ye mektubu / 250
- {37} Seyyid Ahmed İsa'nın,
babası Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 251
- {38} Seyyid Ahmed İsa'nın,
babası Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 252
- {39} Seyyid Ahmed İsa'nın,
kardeşi Seyyid Muhammed Mûsâ'ya mektubu / 254
- {40} Seyyid Ahmed İsa'nın,
babası Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 255
- {41} Seyyid Burhâneddin Belhî için verilmiş ilmühaber / 256
- {42} Seyyid Muhammed Mûsâ için verilmiş ilmühaber / 257
- {43} Abdülhak Hâmid Bey'in
Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 258
- {44} Halîl Edîb Bey'in Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu / 259
- {45} Seyyid Muhammed Mûsâ'nın Sâmih Rif'at Bey'e mektubu / 260
- {46} Seyyid Burhâneddin Belhî'nin
Meclis-i Meb'ûsân-ı Osmânî'ye dilekçesi / 265

Ekler

1. Seyyid Muhammed Takî Tabatabâî'nin Seyyid Süleyman Belhî'ye mektubunun sûreti ve tercümesi / 275
2. Seyyid Süleyman Belhî'nin Seyyid Muhammed Takî Tabatabâî'ye mektubunun sûreti ve tercümesi / 278
3. Seyyid Süleyman Belhî'nin Seyyid Muhammed Takî Tabatabâî'ye diğer bir mektubunun sûreti ve tercümesi / 281
 4. *Defter-i Kuyûdât*'ın ilk sayfası / 284
 5. *Defter-i Kuyûdât*'ın son sayfası / 285
 6. *Defter-i Kuyûdât*'tan bir sayfa / 286
 7. *Defter-i Kuyûdât*'tan bir sayfa / 287
 8. *Defter-i Kuyûdât*'tan bir sayfa / 288
 9. *Defter-i Kuyûdât*'tan bir sayfa / 289
10. Hazret-i Pîr Seyyid Süleyman Belhî / 291
11. Kutb-i Hamzavî Hazret-i Seyyid Abdülkâdir Belhî / 292
12. Kutb-i Hamzavî Hazret-i Seyyid Abdülkâdir Belhî / 293
13. Kutb-i Hamzavî Hazret-i Seyyid Abdülkâdir Belhî / 294
14. Kutb-i Hamzavî Hazret-i Seyyid Abdülkâdir Belhî / 295
15. Hazret-i Seyyid Abdülkâdir Belhî dergâhın bahçesinde / 296
16. Hazret-i Seyyid Abdülkâdir Belhî dergâhın bahçesinde / 297
 17. Hazret-i Seyyid Bahâüddin Bâbülhak Belhî / 298
 18. Hazret-i Seyyid Burhâneddin Belhî / 299
 19. Hazret-i Seyyid Burhâneddin Belhî / 300
 20. Hazret-i Seyyid Burhâneddin Belhî / 301
21. Hazret-i Seyyid Burhâneddin Belhî ve oğulları / 302
 22. Seyyid Muhammed Mûsâ Efendi / 303
 23. Seyyid Ahmed Muhtar Efendi / 304
 24. Seyyid Ahmed Muhtar Efendi / 305
25. Kutb-i Hamzavî Hazret-i Seyyid Bekrî'r-Reşâd / 306

TAKDİM

Hû

*Allah'a hamd, Cenâb-ı Muhammed, Ali, Fâtîme, Hasen, Hüseyin
ve Mehdî'ye kadar olan Mâsum İmâmlara salâvat ve tahiiyat,
Pîrâna arz-ı ubûdiyet ederim.*

*"Çün be her kârî zi to hâhîm meded
Dest-i mâ ber-gîr u ber mâ kon meded"¹*

Ehlibeyt evlâtlarından Belhî ailesinin mecazî hayatları ile alakâli en sağlam ve müdellel bilgilerin yer aldığı *Defter-i Kuyûdat* isimli mecmua, ailenin reisi Hazret-i Seyyid Şeyh Süleyman Belhî'nin ortanca mahdumu Seyyid Burhâneddin Belhî Efendi ve onun da mahdumu Seyyid Muhammed Mûsâ Efendi tarafından derlenmiş ve bu çalışma ile gün ışığına çıkarılmıştır. Belhî ailesinin, Afganistan ve hicretleri esnasında uğradıkları İslâm topraklarındaki şöret ve itibarlarını oldukça açık bir şekilde gösteren eser, pek çok açıdan büyük bir boşluğu dolduracaktır.

Dârü'l-Âliyye'ye gelen mübarek ailenin bu topraklardaki şöretinin birinci müsebbibi, ailenin reisi Hazret-i Seyyid Süleyman Belhî olmuştur. Hazret'ten sonra, devrinin İslâmbol urefâsı arasında hörmət görmüş, muhtelif meşâyih tarafından kendisine boyun bükülmüş, üzerinde ihtilâf olmayan son Hamzavî kutbu Hazret-i Seyyid Abdülkâdir Belhî de, ailenin nâmının yayılmasında pederi gibi müessir olmuştur.

Aile hakkındaki kısmî bilgilerin muhtelif yerlerde bulunması ve bu bilgilerin bazılarının birbiri ile çelişkili olması, önemli bir eksiklik teşkil ediyordu. Aile fertlerinin ilmî salâhiyetleri, siyâdetlerinin getirdiği itibarları ve irfan sahasındaki rüçhâniyetleri, kendilerini tanıyanlar tarafından zikredilmiştir. Ancak aile mensuplarının bu derece salâhiyet ve liyâkatlarına rağmen mahvî ve mahfî yaşamayı tercih etmeleri, bugüne kadar yazılmış biyografilerinde bazı noktaların eksik kalmasına neden olmuştur. Elinizdeki çalışmada, bu hususu bertaraf etmek üzere Belhî ailesi ile alâkalı ulaşılabilen tüm kaynaklardan istifade edilmiş, aileden gelen

¹ "Her bir iş için senden yardım istiyoruz
Elimizi tut ve bize yardım et" (Yenâbî'ü'l-Hikem, 10186)

DEFTER-İ KUYÛDÂT

Defter-i Kuyûdât (Kayıtlar Defteri), Seyyid Süleyman Belhî hazretleri ile ailesine ait belgelerden ve mektuplardan oluşan bir mecmuadır. Söz konusu belgeler ve mektuplar, Seyyid Burhâneddin Belhî ve oğlu Seyyid Muhammed Mûsâ tarafından asıllarından istinsah edilmiş, baş kısımlarına içeriklerine dair kısa açıklamalar yazılmış ve metinlere de yer yer parantez içerisinde çeşitli notlar eklenmiştir. Defterin başında yer alan "*Bu birinci Defter-i Kuyûdât...*" ibaresinden anlaşıldığı kadarıyla, bu kayıt defterleri devam etmiş veya en azından devam edeceğine dair bir işaret verilmiştir. Ancak kütüphanelerde ikinci bir kayıt defterine rastlayamadık.

Konya Selçuk Üniversitesi, SÛSAM Uzluk Arşivi Y. 56 nolu bir zarfta yer alan *Defter-i Kuyûdât* isimli bu birinci ciltsiz defter, yüz elli sayfa olup, içerisinde iki adet müstakil yaprak bulunmaktadır. Sonunda da, 1 Temmuz 1927 (1 Muharrem 1346) tarihinde yazımının tamamlandığı belirtilmektedir.

Defterin içeriğine dair bir fihrist ile bazı Türkçe mektuplar daha önce çeşitli makalelerde yayınlamıştı.⁵ Fakat Farsça ve Arapça mektupların tercümesinin yanı sıra, Osmanlı Türkçesi ile yazılmış tüm mektupların transkripsiyonu, ilk kez bu çalışmada eksiksiz ve bir bütün olarak okuyucuya sunulmuştur.

Tahmîd ve Na't-ı Şerîf ile başlayan defterde, kırk ikisi Farsça, üçü Arapça, kırk altısı Türkçe olmak üzere, toplam doksan bir adet belge ve mektup yer almaktadır. İçerisinde Afganistan'dan göç eden kafilede yer alanların isimleri, dilekçeler, ruhsatnâme, tavsiyenâme, izin belgesi, davetiye, ilmühaber, nikâh akdi ile özel ve resmî yazışmalara kadar çok çeşitli içeriğe sahip belge ve mektubun yer aldığı defter, hem Belhî ailesinin hem de bir dönemin bilinmeyen yönlerine ışık tutmaktadır.

Türkçe, Arapça, Farsça resmî ve gayr-i resmî yazışmalar, bir taraftan aile fertlerinin son derece zengin, derin ve nüfuzlu ilişkilerini sergilerken; diğer taraftan da ne derece ilim, irfan, aşk ve tevazu içerisinde

⁵ Yusuf Öz, "Süleyman Belhî ailesi ve son Mevlevî postnişinleri ile mektuplaşmaları," *Onuncu Yıl Mevlânâ Kongresi Tebliğler*, (Konya: 2-3 Mayıs 2002): 149-161; "Afgan Türkistan muhacirlerinden Süleyman Belhî ailesi ve Defter-i Kuyûdât fihristi," *Bilig*, 23, (2002): 157-186; "Burhâneddin Belhî ve Türkçe Mektupları," *Edebiyat Dergisi*, 15, (2006): 203-224.

bulduklarını göstermektedir. Üç yüzü aşkın kişiden oluşan bir kabile ile Belh'ten İstanbul'a kadar gelen bir ailenin mektuplara yansıyan serencamı, kimi zaman insanı hayret vadilerine salarken, kimi zaman da bir duygu seline kaptırıyor. Defterdeki mektup sahiplerinin nezaket ve letâfeti, bugünün insanının tasavvur dahi edemeyeceği incelikleri barındırırken; satır aralarında veya dipnotlarda sunulan kısa bilgiler de, bizleri pek çok sıradışı yaşamla karşı karşıya bırakıyor. Aile fertlerinin hayatlarının yanı sıra, pek çok hayat hikâyesinden de sızıntılar aktaran defterin, dönemin maneviyat ikliminin kâğıtlara aksetmiş bir kesiti olduğunu söylesek yanlış olmasa gerek...

Defter-i Kuyûdât'a geçmeden evvel, aile hakkında daha önce bilinmeyen ve bir kısmı bu belge ve mektuplardan bir kısmı da Seyyid Mûsâ'nın, babasının eserlerine düştüğü notlardan edinilen bilgiler, diğer kaynaklarda yer alan malûmat ile birleştirilerek, başta Süleyman Belhî hazretlerinin olmak üzere, aile efradının biyografisi çıkarılmaya çalışılmıştır. Defterdeki mektuplar ve belgeler tarih sırasına göre düzenlenmiş, Farsça, Arapça ve Türkçe olmak üzere üç bölüm hâlinde tasnif edilmiştir. Seyyid Mûsâ'nın parantez içindeki notları *italik* yazılmış; tarafımızdan bir şey eklenmişse köşeli parantez içinde belirtilmiş, içeriğe dâir ek bilgi ve belgeler de dipnotlarda okuyucuya sunulmuştur.

SEYYİD SÜLEYMAN BELHÎ (1805-1877)

VE AİLESİ

Seyyid Süleyman Belhî hazretleri, 1805/06 (H. 1220) yılında Belh yakınlarında bulunan Kunduz şehrine bağlı, Hankah kasabasının Çal köyünde dünyaya gelmiştir. Künyesi, eş-Şeyh Süleyman ibn Şeyh İbrahim Hâce Kelân ibn Şeyh Muhammed Baba Hâce el-Hüseynî el-Kundûzî el-Belhî'dir. Hüseyinî nesep olup, siyâdet şeceresi şu şekildedir:

Hz. İmâm Ali, Hz. İmâm Hüseyin, Hz. İmâm Zeynelâbidin, Hz. İmâm Muhammed Bâkır, Hz. İmâm Câfer Sâdık, Hz. İmâm Mûsâ Kâzım, Hz. İmâm Ali Rıza, Hz. İmâm Muhammed Takî, Seyyid Mûsâ el-Müberka', Seyyid Ahmed, Seyyid Ahmed el-A'rec, Seyyid Tâlib, Seyyid Ubeydullah, Seyyid Abdullah el-Efdal, Seyyid Abdullah, Seyyid Ahmed, Seyyid Muhammed, Seyyid Şâh Hüseyin, Seyyid Şâh Hasan, Seyyid Celâleddin, Seyyid Kemâleddin, Seyyid Burhâneddin Kılıç, Seyyid Cemâleddin, Seyyid Nâsrüddin, Seyyid Gulâmüddin, Seyyid Tursun el-Bâkî,⁶ Seyyid Muhammed Ma'rûf, Seyyid İbrahim, Seyyid Muhammed Ma'rûf el-ma'rûf bi-Baba Hâce, Seyyid İbrahim el-meşhûr bi-Hâce Kelân, Seyyid Süleyman.⁷

Dedeleri ve babası gibi, Belh, Kunduz ve Bedaşşan hükümdarlarından ve tüm Katagan kabilelerinin muktedâsı ve pîri olan Seyyid Süleyman Belhî,⁸ Belh'te başladığı ilim tahsilini Buhâra'da tamamlamış ve ulemâdan icâzetlerini aldıktan sonra; 1843 (H. 1259) senesinde Hindistan'a giderek üç

⁶ Seyyid Mûsâ'nın, babasının manzûmelerinden birinin kenarına düştüğü not: "Bu şecere-i mu'teberede zikri geçen Seyyid Kemâleddin, Arabistan'dan seyr ü seyâhat için Türkistan'a gitmiş ve Özkend'e geldiği zamânda Türkistan pâdişahı Aylek Hân-ı Mâzî gördüğü rü'yâ üzerine kızını Seyyid Kemâleddin'e vererek kendine dâmâd itmiştir. Seyyid Kemâleddin'in oğlu Burhâneddin Kılıç, Aylek Hân'dan sonra bir müddet Özkend şehrinde hükümdarlık eyleyerek bi'l-âhire ihtiyârıyla terk-i saltanat eylemiştir. Seyyid Tursun Bâkî, Özkend'den Bedaşşân'a hicret kılmıştır. O vakit Bedaşşân hükümdarı Ay Hân idi." Bkz.: Süleymaniye Kütüphanesi, *Yazma Bağışlar*, 1372, 27b.

⁷ Bu şecere, Seyyid Süleyman Belhî hazretlerinin *Gıbtatü'l-Emân* adlı eserinin başına, Seyyid Burhâneddin Belhî tarafından yazılarak temhir edilmiştir. Bkz.: Süleymaniye Kütüphanesi, *Yazma Bağışlar*, 1363.

⁸ Bkz.: *Defter-i Kuyûdât, Türkçe Mektuplar ve Belgeler*, 2; *Farsça Mektuplar ve Belgeler*, 33.

I. SEYYİD ABDÜLKÂDİR BELHÎ (1839-1923)

Seyyid Abdülkâdir Belhî hazretleri, 1839 (H. 1255) yılında Belh'te (Kunduz) dünyaya gelmiştir. Aslen Gulâm-ı Kâdir olan ismi, İstanbul'a geldikten sonra aynı mânâyâ gelen Abdülkâdir olarak telâffuz edilmiştir. Hazret on dört yaşında iken, Babası Seyyid Süleyman Belhî ile birlikte 1853 senesinde Belh'ten hicret etmiş; kabile ile birlikte 1857 (H. 1274) yılında Konya'ya ulaşmıştır. Tâlik yazıda iyi bir hattat olan⁵⁵ Hazret-i Seyyid, Arapça, Farsça, Çağatayca ve Türkçe lisanlarına vâkıf olup, zâhirî ve bâtnî ilimleri babasından tahsil etmiştir.⁵⁶ Konya'da buldukları süre içinde babasıyla birlikte tasavvufî eserler okumuş, Mevlevî çelebileri ile dostluklar kurmuştur.⁵⁷

Gölpınarlı'nın Konyalı Muallim Ârif Efendi'den naklettiğine göre, Seyyid Abdülkâdir Efendi Konya'da iken, rüyasında Hamzavî kutbu Seyyid Bekrû'r-Reşâd⁵⁸ hazretlerini görmüş. Hazret-i Reşâd, "kendisini manevî terbiyeye memur olduğunu, zaman kaybetmeden İstanbul'a gelmesini" söylemiş. Bu rüya birkaç gece tekrar edince, Abdülkâdir Belhî hazretleri durumu babasına arz etmiş. Hattâ Konya'dan hicretlerine de bu rüyanın sebep olduğu nakledilir.⁵⁹ Konya'dan İstanbul'a ulaşan Abdülkâdir Efendi,

⁵⁵ İbnülemin M. Kemal İnal, "Abdülkadir Efendi," *Son Hattatlar*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970), s. 491-493.

⁵⁶ *Sefîne-i Evliyâ*, "Seyyid Şeyh Abdülkâdir Efendi," c. 2, s. 401-406.

⁵⁷ İbrahim Fahreddin Çelebi'nin, Hazret-i Seyyid'e bir mektubu için bkz.: *Türkçe mektuplar ve Belgeler*, 8.

⁵⁸ Seyyid Bekrû'r-Reşâd (v. 1875): Hamza Bâlî hazretlerinden sonra Hamzaviyye adını alan Bayrâmî-Melâmî kutbu. Aslen Moralıdır. Oradan İstirumça'ya gelmiş ve Hüseyin Paşa'nın hususî kâtipliğini yapmıştır. Bekrû'r-Reşâd Efendi, Üsküp, Manastır, İşkodra ve Selanik vilâyetlerinde bazı memuriyetlerde bulunduktan sonra İstanbul'a gelmiş ve İhtisap Ağası Hüseyin Bey'in kâhyası olmuştur. Hüseyin Bey'in H. 1387'de vefatının ardından, Fatih'te Boyacıkapısı'ndaki konağında inzivayı ihtiyar etmiştir. 1292 Rebîü'l-Evvel ayında irtihâl etmiştir. Bkz.: *Melâmîlik ve Melâmîler*, s. 179-180.

⁵⁹ Aileden nakledilen bir rivâyete göre, Hazret bu rüyayı ilk kez Belh'te iken görmüş ve İstanbul'a gelene kadar müteaddid kereler bu rüya zuhur etmiştir. Yine aileden aktarılan bir bilgiye göre, Seyyid Süleyman Belhî hazretlerinin ve yanındakilerinin göçe karar vermelerindeki esas sebep, Abdülkâdir Belhî hazretlerinin gördüğü rüya üzerine Bekrû'r-Reşâd hazretlerinin davetine icabet etmesidir. Bu hususa, Burhâneddin Efendi'nin babasından naklen ifade

IV. SEYYİD BURHÂNEDDİN BELHÎ

(1849 – 1930)

Seyyid Burhâneddin Belhî hazretleri, 1849 (H. 1265) senesinde Belh'te (Kunduz) dünyaya gelmiştir. Oğlu Seyyid Mûsâ, Burhâneddin Efendi'nin kendi velâdeti için, "*Şeyhu't-Tarîka*" ve yine "*Bu Muhammed Burhâneddin Kılıç nebîre-i pâdişâh-ı Özkend*" tarihlerini düştüğünü nakletmektedir.⁹¹

Burhâneddin Efendi, dört yaşında iken, babası Seyyid Süleyman Belhî hazretleri ile birlikte 1853'te Belh'ten hicret etmiştir. Babası ve beraberindeki kabile ile birlikte İstanbul'a geldiğinde on üç yaşındadır. Babasından ilim tahsil ettiği gibi, tarikat-i Nakşibendiyye'den de babasına inâbe edip, müstahlef olmuştur. Arapça, Türkçe, Farsça ve Çağatayca lisanlarına vâkif olan Burhâneddin Efendi'nin, son üç dilde birkaç dîvân teşkil edebilecek kadar manzum eseri vardır.⁹² Bursalı Abdülkâdir Efendi'den tâlik hattı meşk ederek 1873/74 (H. 1290) senesinde icazet alan Hazret, aynı zamanda iyi bir hattattır.

Burhâneddin Efendi, Süleyman Belhî hazretlerinin muhibbânından ve Fatih dersiâmlarından Urfalı Hâce Muhammed Efendi'den (v. 1896/97 [H. 1314]) *Şerh-i Akâid* okumuştur. Fatih Türbesi hazîresinde medfun olan Urfalı, icazetnâme vereceği sırada Burhâneddin Efendi'ye: "*Senin gibi şâkirde mâlik olduğumdan dolayı iftihar iderim.*" demiştir.⁹³

Hüseyin Dâniş Bey, Burhâneddin Efendi'nin irtihâlinden sonra *İçtihat* dergisine yazdığı bir yazıda, Hazret'i şöyle tasvir etmektedir:

⁹¹ Süleymaniye Kütüphanesi, *Yazma Bağışlar*, 1378, 80a. Seyyid Mûsâ ayrıca şu açıklamayı yapmıştır: "Pâdişâh-ı Özkend'den maksad onuncu babası Seyyid Burhâneddin Kılıç olup, Türkistan pâdişâhı Aylek Hân-ı Mâzî'nin kerîmesinin oğlu idi. Aylek Hân bilâ-veled vefât itdikden sonra Özkend şehrinde hükümdarlık itmişdir. Ve bi'l-âhire kendi ihtiyâriyle terk-i saltanat itmişdir. Aylek Hân'ın dâmâdı ve Seyyid Burhâneddin Kılıç'ın pederi Seyyid Kemâleddin'dir. Arabistan'dan Türkistan'a hicret eylemişdir. Rahimehumullah."

⁹² *Son Hattatlar*, "Bürhanüddin Efendi," s. 521-525; *Son Asır Türk Şairleri*, "Bürhanüddin Efendi," c. 1, s. 182-183.

⁹³ Burhâneddin Efendi, Urfalı'nın vefatına bir tarih düşmüş; Seyyid Mûsâ da bu tarihin yanına yukarıdaki bilgileri yazmıştır. Bkz.: Süleymaniye Kütüphanesi, *Yazma Bağışlar*, 1372, 35b.

{40}

**Seyyid Burhâneddin Belhî'nin,
ağabeyi Seyyid Abdülkâdir Belhî'ye mektubu³³¹**

Hazret'in iksir gibi tesirli nazarlarına arz olunur:

Reşâdet-penâh ve siyâdet-destgâh;

Öncelikle selâm ve dua takdim olunur. Allah'a hamd olsun, sizlerin saadet ve sıhhat haberleri ile mutlu oldum. Hacı Gül, cenâb-ı âlînin teşrif edeceği gibi diğer bir sevinçli haberi verdi. Fakîrhânedede, yarın (Pazar günü) bin tane işim olsa da, yüce emrinize bağlıyım, saadet bahşeden teşriflerinizi bekliyorum. Kıymetli kardeşim Cenâb-ı Seyyid Bahâüddin de, cenâb-ı âlînin teşrifini haber verdi, ancak bir şey zuhur etmedi. Şeyhü'r-Reîs ile aynı Pazar günü için sözleşmiş idik. Yusuf Rıza Paşa'yı görmek üzere Heybeliada'ya gidecektik. Eğer siz cenâb-ı reşâdet-penâhın Pazar günü teşrifini kesin ise, cân ü gönül ile bekleyeceğim. Kesin değil ise, Şeyhü'r-Reîs'e verdiğim sözü tutmam gerekir. Her hâlükârda, inleyen kalbimi ferahlatmak için, sizin teşriflerinizi yazıyla bildirsinler.

Bâki olan itaat edilen emrinizdir.

es-Selâmu aleyküm ve rahmetullâhi ve berekâtuhu.

Şefkatli vâlidenin ve kardeşlerin ellerinden öper, duanızı niyâz ederim. Celâleddin Kadri rahatsızlanmış. Nasıl oldu? Onun durumu hakkında da bilgi verilirse minnettar olurum. Eğer gelmeyi düşünürse, Hacı ile gelsin. Gelmeyi düşünmezse, cenâb-ı âlînin tekkeyi teşrif buyurdıkları gün gelsin; geleceği gün size bağlıdır. Dostların hepsine selâm ederim.

el-Fakîr el-Hakîr ed-Dâî

Seyyid Muhammed Burhâneddin

el-Hüseynî el-Belhî

³³¹ *Defter-i Kuyûdât*, s. 111-112.

{1}

**Abdurrahman Sâmî Paşa'nın
Seyyid Süleyman Belhî için yazdığı tavsiyenâme³³⁴**

*Süleymân el-Hüseynî el-Belhî hazretlerine Üsküdar'da ikâmetleri esnâsında
Ma'ârif-i Umûmiye nâzırı devlet-meâb Abdurrahmân Sâmî Paşa³³⁵ tarafından
yazılan tavsiyenâmedir.*

Zamanın aruslarının onun ilmi ve fazileti ile süslendiği yüce üstâd ve
ekmel sığınak olan Şeyh Mustafa Arûsî efendimize;

Cenâb-ı âlînizin, âciz bir kul olan Abdurrahman Sâmî tarafından lâyük
olduğu üzere selâmlanmasından sonra şunu arz etmek isterim:

Hac farızasını; telbiye getirme ve kurban kesme vazifelerini eda etmek
üzere niyetlenmiş olan Hazret-i Şeyh Süleyman Efendi, sizi görmekle
şereflemek istiyor. Kendisinin bazı ihtiyaçları var, hayır duasını almanız
için, ihtiyaçlarının giderilmesini kereminizden rica ediyorum. Hazret-i
Şeyh muhabbet ve meveddet ehlidir. İşte bu sebepten Allah bizi sizin
teveccühlerinizden mahrum bırakmayacaktır.

Hayır ve âfiyet ile kalınız. Mektubu kısa tuttuğumuz için kusuruma
bakmayınız lütfen, zira daha fazlasına vakit olmadı.

Allah'tan, izzetinizin, saadetinizin, şerefinizin ve hükümranlılığınızın
bekasını niyâz ederim.

7 Cemâziye'l-Âhir 1284 [6 Ekim 1867]

Abdurrahman Sâmî

³³⁴ *Defter-i Kuyûdât*, s. 127.

³³⁵ Abdurrahman Sâmî Paşa (1795-1881): Çeşitli devlet kademelerinde görev almış
âlim ve şair bir zâttır. Bkz.: "Sami," *Son Asır Türk Şairleri*, c. 3, s. 1649-1661.

{26}

Abdülvâhid Çelebi'nin Seyyid Burhâneddin Belhî'ye mektubu⁴⁰⁸

Bi-mennihi Te'âlâ.

*Der-sa'âdet'de fuzalâ-yı be-nâmdan merhûm Belhî Süleyman Hüseyinî-zâde
fazîletlü Muhammed Burhâneddîn Efendi'nin savb-ı fâzılânelerine.*

Fazîletlü Efendim Hazretleri;

Muhibbân-ı zevi'l-irfândan Hâfız Ahmed Efendi vedâ'atiyle irsâl buyurulan tahrîrât-ı meveddet-gâyât-ı fâzılâneleri resîde-i dest-i tevkîr ve memnûniyyet olarak hakk-ı senâ-hânîde bu vechle ibrâz ve izhâr buyurulan meveddet ve muhabbet-i samîme-i ârifâneleri mûcib-i mahzûsiyyet-i muhibbî olmakla ed'iyeye-i hayriyyeleri yâd u tezkâr kılınmıştır. Mûmâ ileyh Ahmed Efendi ile sohbet ve muhabbet idilerek hilye-i ilm ü irfânla ârâste ve muhibb-i Ehl-i Beyt ve evliyâullâh olmağla pîrâste bir zât-ı sûtûde-simât olmağla kendileriyle mülâkâtımıza delâlet-i ârifânelerinden dolayı beyân-ı memnûniyyet ve Efendî-i mûmâ ileyh Ka'betü'l-uşşâk olan Hazret-i Pîr-i dest-gîr *kuddise sırruhu'l-münîr* efendimizi kemâl-i aşkla ziyâret iderek avdet eylemiş olduğunun iş'ârına ibtidârla te'yîd-i muhabbet ve meveddet olunur Efendî-i muhlisim.

Fî 23 Eylül sene 1314 [5 Ekim 1898]

İbn Hazret-i Mevlânâ

Abdülvâhid

⁴⁰⁸ *Defter-i Kuyûdât*, s. 129.